

A munka keresztény értékelése

„A kereszténység esélyei” címmel érdekes előadássorozatot rendezett a múlt évben a hesseni rádió. Ennek keretében hangzott el *Oswald von Nell-Breuning* jezsuita atyának a keresztény társadalomtudomány „nagy öregének” és talán legtekintélyesebb képviselőjének előadása a munka világának humanizálásáról. Az előadás szövegét a *Stimmen der Zeit* ez évi februári száma nyomtatásban is közölte.

Fejtegetéseinek elején Nell-Breuning megállapítja, hogy a történelemben elsőnek a kereszténység tanította a munka megbecsülését; és nem is csak a szellemi, hanem a testi munkáét is, nemcsak a tiszta és finom, hanem a durva és piszkos munkáét is, valamint azt, hogy azt az embert, aki ezeket a munkákat vállalja, ezért nem kell kevesebbre becsülni. Hogy aztán ezt a tanítást mennyire fogadtuk meg, arra nézve a lelkiismeretünket kell megkérdezni. Mindenesetre a többi vallás és a legfejlettebb kultúra is, noha nagyra becsülte és dicsőítette a szellemi munkát, annál jobban megvetette a testi munkát; a testi munka a klasszikus ókorban, és jó darabig még utána is, a szabad emberhez méltatlan tevékenység volt. Az ilyen munkák elvégzésére tartották a rabszolgákat, akiket nem tekintettek emberi személyiségnek, hanem csak „organa empsycha”-nak vagyis élő szerszámoknak, eszközöknek. A kereszténység is sokáig hurcolta még magával a rabszolgaságot, és becsülettel meg kell vallanunk, bármilyen szégyenletes is ez, hogy végül is nem a keresztény egyházak voltak azok, amelyek a rabszolgaság felszámolására szorították a társadalmat, hanem a liberalizmus érdeme volt ez, bár minden esetre a liberalizmus eszmevilágának jobbik felét még keresztény forrásokból merítette.

A keresztények síkra szállása a társadalmi és politikai életben érvényesülő szabadságjogokért, egyébként is mindig eléggé passzív volt. Bár a sokat idézett bencés jelmondat az „ora et labora”, imádkozzál és dolgozzál egyértelműen jelentette ki, hogy a belső ember és külső ember összetartozik, tehát összetartozik a belső és külső szabadság is. Valójában azonban túl

gyakran elégedtek meg a keresztények azzal, hogy a hit megvallásának szabadságáért harcoljanak, azon túl azonban sokféle társadalmi és politikai elnyomást voltak hajlandók tudomásul venni. Sokszor egyenesen úgy vélték, hogy Isten súlyos, mégis atyai keze teszi vállukra az igát. Bármilyen nehéz volt is azonban ez az egyáltalán nem Istentől eredő íga, bármilyen súlyos volt is az elnyomás, bármilyen magasról néztek is le a „született urak” a „született szolgákra”, és az utóbbiak bármennyire híjával voltak is a társadalmi tekintélynek, a keresztény gondolkodásból azért sohasem vesztett ki a munka becsületének tudata, és bármilyen nehéz és piszkos munkát végzett is valaki, az mindig becsületére vált.

Munka nélküli világ nem létezik — állapítja meg a továbbiakban Nell-Breuning. A világon mindig dolgoztak. Hogy ma többet vagy kevesebbet dolgozunk-e mint régebben, hogy a munkaidő kétségtelen megrövidülését ellensúlyozza-e a nagyobb intenzitás, az izmok helyett az idegek nagyobb feszültsége, a felfokozott munkatempó, minderről különbözőek a vélemények. Az iránt azonban nem lehet kétség, hogy mai világunkat és társadalmi rendünket is a munkás élet határozza meg. A munka az, ami az emberek túlnyomó többségének helyét a társadalomban kijelöli. Az emberek óriási többsége bér-munkásként dolgozik és a dolgozók érdekképviselői szervei, a szakszervezetek mindenütt a társadalom legnépesebb alakulatai. Mindez a kereszténységet csak a legnagyobb örömmel töltheti el, hiszen, mint említettük, ő volt az, amely kezdettől fogva mindenfajta munkának, és kifejezetten a kétkezi munkának is a becsületét hirdette.

Az egyház és a dolgozó emberek

Áki fel tudja mérni, milyen jelentős dolog volt az, hogy abban az időszakban, amikor a Manchester-liberalizmus teljes virágjában volt, a katolikus egyház volt az, amely a pápa szavaival az állami beavatkozást sürgette a munkásság érdekében és elidegeníthetetlen természetes emberi jogként szállt sík-

ra a munkásság szervezkedési joga mellett — amiről akkoriban még a legfejlettebb országokban is alig lehetett szó —, az esetleg azt hihetné, hogy az egyháznak nagy tekintélye van a munkásság körében. Mit mutat ezzel szemben a valóság?

Azt szokták mondani, hogy az egyház a XIX. században elveszítette a munkásságot. A mai értelemben vett munkásság azonban egyáltalában csak a XIX. században alakult ki. Eszerint tehát már kialakulásának pillanatában elveszett volt az egyház számára. Az ilyesfajta formulák persze nagyon leegyszerűsítik a valódi helyzetet, ugyanakkor azonban sok bennük az igazság is. Az lehet, hogy a munkásság körében szép számmal vannak még olyanok, akik meggyőződéses és hűséges hívei valamelyik keresztény egyháznak, mégis tudomásul kell venni, hogy a dolgozó emberek nagy részének, sőt nagy többségének számára a vallás ma érdektelen és nélkülözhetővé vált.

Messze vezetne — állapítja meg Nell-Breuning —, ha itt most fel akarnánk tární az okokat, hogy a XIX. század folyamán kialakult és néhány évtized alatt legnépesebb társadalmi csoporttá nőtt munkásság miért érezte úgy, hogy az egyház, az egyházak magára hagyták, és ezért hátat fordított nekik. Legyen elég most csak arra utalni, hogy az egyházak ijesztő mértékben értetlenül álltak e nagyszámú társadalmi csoport gyors feltörésével szemben, képtelenek voltak rá, hogy a társadalmi rendről kialakult elképzeléseikbe beilleszék, és így a munkások jogos követeléseit nem támogatták, hanem inkább szembeszegültek velük, ami óhatatlanul azzal járt, hogy a vagyonos körök szövetségeseinek színében tűntek fel. Hosszú időre volt szükségük az egyházaknak, mire megértették, mi is történik körülöttük és mit is kellene tenniük az új helyzetben.

Ugyanakkor, ha meggyőződésünk, hogy a jövő hordozója az a társadalmi csoport, amelyet röviden „a munka” összefoglaló szóval jelölünk, akkor a vallás, a keresztény egyházak számára döntő kérdés, hogy a munka világában újra gyökeret eresszen, visszanyerje az elveszített bizalmat, helyesebben, hogy megszüntesse azt a mélyeséges bizalmatlanságot, ami abból a látszataból eredt, hogy az egyház a gazdagokkal, a hatalmasokkal, a kapitalistákkal tart. Ehhez azonban nemcsak szép szavak kellenek, hanem mindenekelőtt

és egészen különlegesen a keresztények személyes jó példája, a munkásmozgalom jogos törekvéseinek támogatása terén.

Az egyház esélyei

A kereszténység, a keresztény egyházak valamikor az egész kulturális, társadalmi, sőt bizonyos mértékig a politikai életben is vezető szerepet játszottak abban a térségben, amelyet akkoriban úgy tekintettek, mint a „világot” (a Földközi tenger medencéje és a nyugati világ); ez a vezető szerep nyilvánvalóan megszűnt. Kérdésünk az, milyen esélyük van rá, hogy a jövőben újra szerephez jussanak. Vegyük szemügyre ezt a mai és holnapi világot! A mai világ a munka világa; s a jövő világa még kifejezettebben a munka világa lesz. Az emberi munka az, amely ezt az új világot megteremti és kialakítja; többé már nem egy a mások munkájából élő társadalmi felső réteg, hanem a saját munkájából élő és e munka által formált emberek azok, és lesznek egyre nagyobb mértékben azok, akik bélyegüket erre a világra rányomják; többé már nem a költők és gondolkodók világa lesz ez, nem egy kényelemben élő és minden nemeset és szépet élvező kiváltságos felső rétegé, hanem a dolgozó emberek világa. Ha azonban így áll a helyzet, akkor a kereszténységnek, a keresztény egyházaknak igenis megvan az esélyük arra, hogy számítanak valamit ebben a világban, hogy közreműködjenek ennek a világnak felépítésében, kialakításában, javításában és megszépítésében, ha közreműködnek abban, hogy a munka világát minél emberibbé tegyék.

Jézus Krisztus nem azért jött a világba, hogy megtanítson bennünket arra, miként lehet racionálisabban és termelékenyebben dolgozni, hogy ezáltal a gazdasági növekedést meggyorsíthassuk, jólétünket és gazdagságunkat fokozhassuk. A gazdasági haladás érdekében nem kellett Istennek Fiát a világba küldenie; ehhez csak az értelmet adta nekünk, és tapasztalatból tudjuk, hogy ez az értelem tökéletesen elegendő is ezeknek a céloknak elérésére, csak használni kell. A hit csak közvetve, szinte azt mondhatnánk kerülő úton járulhat némiképpen hozzá az anyagi világ meghódításához, amennyiben közreműködik egy akadály félreállításában. A kiszámíthatatlan természeti erőkre

vonatkozó együgyű, mágikus elképzelések sokáig visszatartották az embert attól, hogy racionális eszközökkel közeledjék a természethez, hogy titkait megfejtse és erőit szolgálatába állítsa. Az Istenbe, mint a világ teremtőjébe vetett hit felszámolja az ilyesfajta babonás elképzeléseket (mint például, hogy a természet erőit nem szabad kihívni) és azt mondja nekünk, hogy a böles Isten által teremtett világban csak értelmes törvények uralkodnak, amelyeket értelmünkkel fel tudunk ismerni, át tudunk látni és szolgálatunkba tudjuk állítani őket.

Mindezt könnyű belátni, és ehhez a belátáshoz nem is volt szükség Krisztus tanítására sem. Emiatt nem kellett volna neki a világba jönnie. Hiszen lényegében az ószövetségi zsidóság is tudta már ezt. De Jézus Krisztus nem is beszélt ilyesmiről. Nyugodtan föltételezhetette, hogy ezt nélküle is tudjuk. Ehelyett viszont mennyei Atyjáról beszélt és figyelmünket inkább elfordította a fizikai világról (noha sok hasonlatát vette ebből a világból) azért, hogy a bennünket körülvevő emberekre fordítsa, akikben az Ő testvéreit kell látnunk és akiknek szolgálva neki szolgálunk. Semmit sem vett el ezáltal a világ értékéből, azt még csak nem is kisebbitette, csak kiszélesítette benne az emberiség dimenzióját. Ha tehát az egyház most arra buzdít minket és azt követeli tőlünk, hogy a munka világát a mai körülmények között, tehát a futószalagok, az automatások és számítógépek környezetét és az ebben a környezetben végzett munkát emberiesebbé tegyük, akkor csak azt továbbítja, amit Jézus tanított nekünk és amivel Jézus bízott meg bennünket, nevezetesen, hogy mindazt, amit Ő arról a világról mondott, amelyben Ő élt és amelyben a kortársak számára tanítását szemléletessé tette, mi a magunk egészen másformájú világának nyelvére fordítsuk le és a mi világunk gyakorlatába ültessük át.

A humanitás dimenziója

Ha valahol a munkás életben embertelen és az emberhez nem méltó állapotok uralkodnak, ami miatt a dolgozó emberek szenvednek, megaláztatnak és emberi méltóságukban sértve érzik magukat, azt az egyház nem valami különleges isteni kinyilatkoztatásból tudja meg; erről ugyanazokból a forrásokból szerez tudomást, amelyekből a

szakszervezetek, a kormányok vagy a nemzetközi munkaszervezet és ugyanazon az úton, ahogyan a világ-nyilvánosság is értesül róluk. Nem elég azonban a pusztán tényekről tudomást szerezni; ehhez jön még a nyíltszívűség és a készség arra, hogy az érintettek helyzetébe beleképzeljük magunkat és együtt tudjunk érezni velük, és hozzátartoznak még a helyes mértékek is, hogy a pusztán tényeket helyesen méltányolni tudjuk: például, hogy az emberi méltóság figyelembe vétele, a dolgozó ember fizikai és pszichikai jó közérzetének biztosítása, a munkaidő alatt is lehetséges és ezért kötelesség. Azokat a gondokat és szorongásokat, amelyeket valaki mint házastárs, mint apa vagy anya a családból hoz magával, amikor az üzembe lép és a munkához átöltözik, nem tudja ruháival együtt az öltözőszekrénybe bezárni. Nem tudja lerázni magáról őket. Elkísérik őt az üzembe és ezért az üzemmek ezekkel a gondokkal együtt kell őt vállalnia.

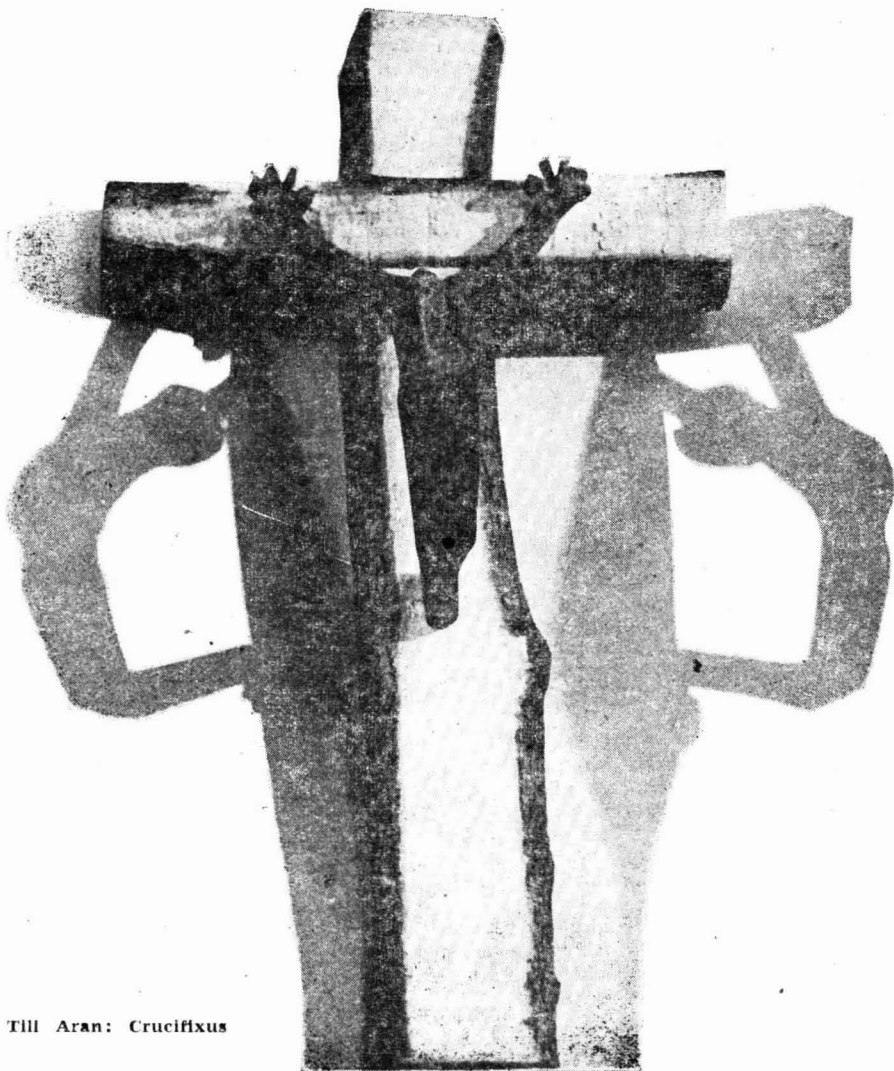
Persze ennek gyakorlati megvalósítása sem az egyház feladata. Az egyház mint egyház, nem vállalhatja magára a szakembereknek, a munka-higiénia, a munka-fiziológia és munka-pszichológia kiképzett szakértőinek munkáját, nem is szabad ilyesmi beleszereznie. A keresztény hit itt csak a legfőbb mértékre mutathat rá, és azt hangozthatja csak újra meg újra; a dolgozó embert, mint embert venni komolyan mindazzal együtt, ami emberiségéhez hozzá tartozik és embertársként kezelni minden ügyét. Hogy az egyes esetekben hogyan lehet ezt a legmegfelelőbbben megvalósítani, azt az egyház, mint egyház, nem tudhatja, ezt újra meg újra az e dolgokban járatos szakemberektől kell megtanulnia neki is; de ha megtanulta, már továbbíthatja azokhoz, akik adott esetben alkalmazhatják. Az egyháznak csak azt kell sürgetnie, hogy amit egyszer helyesnek ismertünk el, azt vegyük tudomásul és aztán becsületesen és komolyan ennek megfelelően cselekedjünk.

Amikor 1969 júniusában VI. Pál pápa meglátogatta a genfi Nemzetközi Munkaügyi Szervezetet, ott elmondott beszédében utalt arra, hogy e fontos nemzetközi intézmény ötvenéves fennállása alatt sokat sikerült elérni a dolgozó emberek anyagi helyzetének megjavítása érdekében. S aztán lapidáris rövidséggel hozzátette, hogy az elkövetkező ötven év programja talán ez

lehetne (a beszéd francia nyelven hangzott el): „du plus avoir au plus être”, vagyis a többlet birtoklás után most már a többlet levést is elérni. És Nell-Breuning szerint ez talán még nagyobb feladat, mint az volt, hogy több bért és nagyobb biztonságot biztosítsanak a munkásembereknek. Kétségtelen, hogy ehhez a többlet levéshez az is hozzátartozik, hogy a dolgozó ember ne érezze magát egyszerű kis fogaskeréknek a gazdaság nagy gépezetében, ne csak parancsvégrehajtó legyen, akinek el kell végeznie azt, amit mások előírnak neki, hanem olyan ember, akinek feladatai közé tartozik az is, hogy együtt gondolkozzék és a vezetőkkel együtt vállalja a felelősséget is. Persze

az már megint csak nem az egyház feladata, hogy tanácsot adjon, miként lehet a munkahelyen, az üzemben, a vállalatban vagy a gazdasági ágazaton, vagy akár az összegazdaságon belül ezt az együttgondolkodást és együttes felelősségvállalást, ami a több és gazdagabb létezésnek elengedhetetlen feltétele, megvalósítani. Nekünk elég, ha mindig tudjuk, hogy az embernek, csak ha valóban emberként és nemcsak egy „szerep” betöltőjeként vesz részt a munka világában, csak ha úgy érzi, hogy emberként tisztelik és veszik komolyan, csak akkor lesz az az érzése, hogy a munka világát humanizáltuk.

DOROMBY KÁROLY



Tibi Aran: Crucifixus